

DE ZAANSCH E MOLEN

De Zaanstreek,
wereld van water,
wind en wieken.

VERANKERING EN VERANDERING

2017-2022

Beleidsplan Vereniging De Zaanse Molen
2017-2022

Waarin opgenomen het beleidsplan van het
Molenmuseum 2017-2022

Inhoud

Inhoud	2
Inleiding	3
Vereniging De Zaansche Molen	4
De molens.....	8
Vereniging De Zaansche Molen	10
De Wereld van Windmolens	14
Representatie	15
Verankering en verandering	16
Toekomst	17
Toekomstvisie	19
Tot slot	20
Contactinformatie.....	22

Inleiding

Oprichting

Vereniging De Zaanse Molen is in 1925 opgericht. De Zaanse Molen beheert en behoudt in 2017 dertien nog werkende industriemolens in de Zaanstreek. Onderdeel van De Zaanse Molen is Het Molenmuseum dat in 1928 door Prins Hendrik werd geopend. Met dit belangrijkste erfgoed in de Zaanstreek vraagt De Zaanse Molen aandacht voor de geschiedenis en de cultuur van de wereld van de Zaanse industriemolens. Dit beleidsplan omvat Vereniging De Zaanse Molen, het Molenmuseum en de dertien molens in hun samenhang en als zichzelf onderscheidende onderdelen.

Beleidsplan

In 2013 werd het beleidsplan Beheer en beleving door het bestuur van De Zaanse Molen vastgesteld. Het is nu voorjaar 2017 en het is tijd voor een nieuw beleidsplan.

Beheer en beleving wilde vooral aan twee dingen bijdragen:

- Ten eerste het waarborgen van continuïteit: het verstevigen van het fundament onder het behoud en beheer van de Zaanse industriemolens en de collectie van het Molenmuseum.
- Ten tweede het formuleren van de wijze waarop het gedachtegoed van De Zaanse Molen werd en wordt overgedragen: het vormgeven van de beleving van het belangrijkste Zaanse erfgoed.

Beide punten vormen de reden – nog nadrukkelijker dan in het verleden - educatie als belangrijk middel in te zetten. Permanente educatie van scholieren, jongeren, gezinnen, volwassenen en ouderen is bij uitstek geschikt om het gedachtegoed van De Zaanse Molen te verspreiden.

Dit betekent ook nadrukkelijk aandacht voor marketing en communicatie. Dit is vastgelegd in het marketing en communicatieplan onder de titel 'Als wij werken voor de molens, werken de molens voor ons'.

In dit beleidsplan Verankering en Verandering wordt met name ingegaan op de manier waarop we onze molens nu en in de toekomst onder de aandacht van Zaanse, cultuurliefhebbers en internationale bezoekers brengen. De inhoud – het beheer en behoud van de molens – blijft stevig verankerd, de vorm – professionalisering, uitbreiding, het zichtbaar maken van verhalen - verandert met de eisen van de tijd.

Vereniging De Zaanse Molen

Doelstelling

- De doelstelling van De Zaanse Molen omvat de volgende elementen:
- molenbehoud en beheer (conservering);
  - onderhouden en verspreiden van kennis over Zaanse molens en cultuur (educatie);
  - het delen van dit industrieel erfgoed met de samenleving (promotie);
  - het verwerven van fondsen (financieel beheer).

Missie

De Zaanse Molen is een vrijwilligersorganisatie die op professionele wijze toekomst geeft aan de Zaanse industriemolens en de daarbij behorende museumcollectie van molen gerelateerde zaken. Kerntaak daarbij is het overdragen van kennis over en liefde voor de molens aan publiek in het algemeen en een jonge generatie Zaanse in het bijzonder. Hiermee levert De Zaanse Molen een belangrijke bijdrage aan de Zaanse identiteit.

Oprichting

Verontruste Zaanse in de jaren twintig van de vorige eeuw waren bang dat er geen spoor zou overblijven van de ruim 1100 industriemolens die sinds 16e eeuw bepalend zijn geweest voor de economische bloei en status van de Zaanstreek.

Op 17 maart 1925 werd daarom vereniging De Zaanse Molen opgericht, twee jaar na de oprichting van vereniging De Hollandse Molen. Op dat moment waren er nog ca. 40 molens in de Zaanstreek over, sommigen in deplorabele staat. Wie echter denkt dat na de oprichting van De Zaanse Molen geen enkele molen meer verdween uit de Zaanstreek heeft het mis. In het jaar van oprichting waren er nog zo'n veertig molens in de streek. Twintig daarvan vielen na jaren van verval ten offer aan sloop en zeven gingen in vlammen op. Het behoud en het bevorderen van de belangstelling voor Zaanse molens vormen van het begin af aan de statutaire doelstellingen van De Zaanse Molen. Het verwerven van molens behoorde in 1925 niet tot de mogelijkheden. Dat is de reden dat de vereniging streefde naar het stichten van een museum, hetgeen al in 1928 werd gerealiseerd.

Dit initiatief van De Zaanse Molen was van nationale betekenis; de toenmalige Prins Hendrik kwam als lid van de koninklijke familie het museum officieel openen door de sleutel tot kennis van en liefde voor molens in het slot te steken en daarmee de deur van het gloednieuwe Molenmuseum te openen.

De doelstellingen van de vereniging werden en worden onder meer bereikt door het houden van tentoonstellingen, het gerangschikt bewaren van alles wat betrekking heeft op de geschiedenis van de Zaanse molens, het houden van lezingen over de molen geschiedenis, het publiceren van boeken en artikelen, en het verwerven van Zaanse industriemolens om deze, indien mogelijk, open te stellen voor het publiek.

In de loop der jaren groeide De Zaanse Molen tot ongeveer 3500 leden in 2017. Ook het betaalde bezoek aan de molens nam toe. Vanaf 2013 zelfs spectaculair. Een ontwikkeling die maakt dat De Zaanse Molen haar idealen kan nastreven vanuit een gezonde financiële basis.

De huidige stand van zaken

De Molens

De Zaanse molen bezit in 2017 dertien werkende industriemolens. Van deze molens zijn de gekroonde Poelenburg, de Jonge Dirk en de Ooievaar niet toegankelijk voor publiek. De molens De Huisman, De Zoeker, De Kat, Het Jonge Schaaap en De Bonte Hen staan allen op de Zaanse Schans en vormen daar de belangrijkste trekpleister.

De molens De Bleeke Dood en Het Pink staan in de onmiddellijke nabijheid van de Zaanse Schans. De Papiermolen De Schoolmeester en Het Prinsenhof staan in Westzaan. In de gemeente Wormerland staat aan het oosteinde molen De Koker.

Al onze molens worden draaiende gehouden door goed opgeleide molenaars.

Organisatie

De Zaanse Molen is een platte organisatie, geleid door een bestuur van vijf tot acht personen, ieder met een specifieke verantwoordelijkheid. Aan het hoofd van de organisatie staat de verenigingsmanager.

Binnen De Zaanse Molen neemt de Windmolencompagnie (WMC) een aparte plaats in. De WMC is een zelfstandig opererende stichting die verantwoordelijk is voor de exploitatie van de molens, in zoverre dat zij het beleid van De Zaanse Molen uitvoert en verantwoording aflegt aan het verenigingsbestuur. Bij de WMC is een aantal molenaars en medewerkers in dienst, en is ook een aantal vrijwilligers actief. Aan het hoofd staat de exploitatiemanager.

Molenaars

Molenaar zijn is een verantwoordelijke functie, waaraan we in de opleiding terecht voorwaarden stellen. Zo zijn de weersomstandigheden elke keer, soms zelfs elk uur, anders.

Het weer kan verraderlijk en guur zijn: ervaringen die de moderne mens in het dagelijkse leven niet altijd meer spontaan opdoet. Het op de wind kruien van de molen vraagt inzet van spierkracht. En om de zeilen voor te leggen zal je toch zelf het gevluht in moeten klimmen. Molenaar zijn vraagt dus naast technisch inzicht en gevoel voor veranderende omstandigheden ook om fysieke kracht. Bij De Zaansche Molen worden regelmatig mensen opgeleid in het vak van molenaar en op de immaterieel erfgoed.

Vrijwilligers

Onder het bestuur van de Zaansche Molen zijn vele enthousiaste vrijwilligers actief, verdeeld over een aantal commissies en werkgroepen met specifieke taken:

- De Technische Adviescommissie (TAC) is verantwoordelijk voor het onderhoud van de molens.
- De Redactiecommissie is verantwoordelijk voor het kwartaalblad De Windbrief.
- Werkgroep social media houdt zich bezig met de digitale nieuwsbrief, social media, website.
- Museumcommissie is verantwoordelijk voor het museale programma
- Werkgroep rondleidingen en educatie
- Werkgroep museummedewerkers
- Werkgroep collectiebeheer
- Werkgroep promotieteam
- Maalploegen op de molens
- Werkgroep groen onderhoud
- Werkgroep ledenactiviteiten
- Werkgroep modelbouw, deze organiseert zowel de jeugdtimerclub als de seniorenclub.

Betaalde medewerkers

Om De Zaansche Molen efficiënt te kunnen besturen zijn enige betaalde medewerkers noodzakelijk. Aan het hoofd van de organisatie staat de verenigingsmanager, die het beleid van het bestuur omzet in concrete acties. De verenigingsmanager is verantwoordelijk voor de dagelijkse gang van zaken binnen de gehele De Zaansche Molen, inclusief het collectiebeheer, de exposities, presentaties en educatie. Hij stuurt de betaalde medewerkers aan, onderhoudt contacten met de verschillende werkgroepen en commissies, heeft nauw contact met de WMC en met externe partijen.

Het kantoor van De Zaansche Molen wordt bemenst door een medewerker financiën, administratie en secretariële ondersteuning, een medewerker administratie, promotie en educatie, een collectiemedewerker en een onderhoudsmedewerker voor molens en museum.

Bij de WMC zijn negen betaalde krachten in dienst, waaronder zeven gediplomeerde molenaars. Aansturing is in handen van het bestuur van de WMC die het beleid van De Zaansche Molen op het gebied van de exploitatie van de molens nader vorm geeft. Uitvoering daarvan is in handen van de exploitatiemanager.

De verenigingsmanager en de exploitatiemanager werken nauw samen.

Het Molenmuseum

Het Molenmuseum ontwikkelt zich meer en meer als de plek waar kennis wordt vergaard, ontsloten en gedeeld. Belangrijke onderwerpen zijn de historie, constructie en het productieproces van de Zaanse molens, het molenbedrijf en het molenleven, en de daarmee samenhangende economie, techniek en cultuur van de Zaanstreek.

In dat kader verzorgt het Molenmuseum tentoonstellingen, excursies, bijeenkomsten, cursussen en publicaties. Op deze manier fungeert het Molenmuseum als venster op de wereld en als ontmoetingsplaats van De Zaansche Molen. Dit is de plek waar behoud en beheer samen gaan met verdieping en beleving. Molens en museum vullen elkaar aan. Sinds 2001 staan Molenmuseum en de molens geregistreerd als één museum bij de Museumvereniging.

Van oudsher wordt De Zaanse Molen gekenmerkt door een inspirerend evenwicht tussen techniek (beheer en behoud) enerzijds en cultuur (verdieping en beleving) anderzijds. De voormannen en oprichters van De Zaanse Molen Pieter Boorsma (molenaar en molenkenner) en Frans Mars (schilder en molenkenner) belichamen dit evenwicht.

Financiële structuur

Jaarlijks publiceert het bestuur van de VZM het algemene jaarverslag en het financieel verslag op de website www.zaanschemolen.nl. In de jaarlijkse Algemene Ledenvergadering worden deze verslagen door het bestuur van de VZM aan de aanwezige leden ter goedkeuring voorgelegd.

Het Molenmuseum valt juridisch en financieel onder de vereniging. Vanuit het bestuur worden jaarlijks budgetten vastgesteld ten behoeve van activiteiten, de collectie, het beheer en het expositie programma van het museum. De gemeente Zaanstad heeft de subsidie aan het Molenmuseum sinds **een paar jaar** gestopt. Het bestuur van De Zaanse Molen beheert sinds 1982 het Willem Visserfonds, bedoeld als voorziening voor de aanschaf en restauratie van museum- en archiefstukken.

Veiligheid

De grote toeloop van bezoekers die we de laatste jaren hebben gezien noopt tot het nog beter nadenken over logistiek en veiligheid. In dat verband is er regelmatig contact met verschillende partijen zoals de Zaanse Schans, tour operators en de Veiligheid Regio Zaanstreek Waterland. Aan het verbeteren van de veiligheid in de molens wordt voortdurend gewerkt. De technische commissie houdt de staat van de publieke ruimten nauwlettend in de gaten. Met de Veiligheid Regio Zaanstreek Waterland wordt jaarlijks een aantal brandweer oefeningen gehouden in de molens op de Zaanse Schans.

De molens

Het bezit

Het molenbezit van De Zaaansche Molen vormt de buitencollectie van het Museum. Overigens is dit net zo goed andersom te zeggen: het Museum vormt de binnencollectie van de 13 werkende molens. Aspecten van het molenleven worden getoond in het Museum, terwijl de praktijk van het molenleven wordt beleefd en geleefd in de molens zelf. Er is dus ook in de molens ruimte voor geschiedenis en educatie.

De buitencollectie bestaat uit de volgende molens:

1. oliemolen Het Pink Pinkstraat 12 Koog aan de Zaan
2. oliemolen De Ooievaar Diederik Sonoyweg 19 Zaandam
3. oliemolen De Zoeker Kalverringdijk 31 Zaanse Schans
4. oliemolen De Bonte Hen Kalverringdijk 31 Zaanse Schans
5. meelmolen De Bleeke Dood Lagedijk 28 Zaandijk
6. meel- en pelmolen De Koker Oosteinde 14 Wormer
7. papiermolen De Schoolmeester Guispad 3 Westzaan
8. mosterdmolen De Huisman Kalverringdijk 23 Zaanse Schans
9. pelmolen Het Prinsenhof Relkepad Westzaan
10. verfmolen De Kat Kalverringdijk 29 Zaanse Schans
11. houtzaagmolen De Gekroonde Poelenburg Kalverringdijk 27 Zaanse Schans
12. houtzaagmolen Het Jonge Schaap Kalverringdijk 31 A Zaanse Schans
13. De Jonge Dirk aan de Weelsloot Westzaan.

De Zaaansche Molen beheert en behoudt de molens, hun geschiedenis en hun betekenis. Molens moeten malen, daarom streeft De Zaaansche Molen naar een maximaal aantal draaiende molens. Een draaiende molen is immers nog meer de moeite waard om te bezoeken. Molenaars en hun ploegen geven uitleg terwijl ze met hun bezoekers tussen het gebonk en gedraai van de molen staan. Dat maakt indruk en geeft de bezoekers een waardevolle beleving. In het Molenmuseum wordt met tentoonstellingen, speciale projecten en activiteiten de belangstelling vergroot.

Molen Het Pink staat op een steenworp afstand van het Molenmuseum. In Het Pink worden (delen van) educatieve projecten uitgevoerd en komt de timmerclub bijeen. Daarnaast fungeert het als depot voor een deel van de collectie van het museum.

Onderhoud

De Zaaansche Molen behoudt en beheert de molens zoveel mogelijk in hun originele staat. Dit betekent dat er voortdurend onderhoudswerkzaamheden gepleegd worden. Al het onderhoud van de molens valt onder de verantwoordelijkheid van de Technische Advies Commissie, kortweg de TAC. Deze commissie ziet toe op de professionele uitvoering van dit specialistische werk. Een deel van restauratie en onderhoud BRIM subsidies wordt door de overheid gefinancierd.

De TAC bekijkt ook de mogelijkheid van provinciale en gemeentelijke subsidies voor onderhoud en restauraties. Desalniettemin blijft het nodig additionele fondsen te vinden om alle noodzakelijke onderhoudswerkzaamheden te kunnen verrichten.

Twee medewerkers van de TAC zijn bezig alle molens in te meten en te digitaliseren.

Producten

Molens maken producten. De Kat maakt pigment en wordt daarom bezocht door kunstenaars, restauratie ateliers en musea. Oliemolens slaan olie, papiermolens maken papier, meelmolens malen meel. Een aantal van de dertien molens van De Zaanse Molen is vermaard om haar producten, zoals het handgeschepte papier van De Schoolmeester, de pigmenten van De Kat en het gezaagde hout van Het Jonge Schaap.

Ook het verhaal van de molens en hun geschiedenis is een product. Het wordt verteld in de educatieve projecten, tentoonstellingen en publicaties. Die verdiepende laag is niet alleen in het Molenmuseum, maar ook in de molens zelf aan te treffen. Het maakt dat een bezoek aan een molen extra reliëf en diepgang krijgt.

Beheer van de molens

Een aantal molens met daarbij behorende woningen en/of schuren valt direct onder de VZM en een aantal molens met woningen en/of schuren wordt door de VZM verhuurd. Sommigen direct aan huurders/gebruikers (externe huurders) en sommigen aan de Stichting Windmolencompagnie (WMC). De WMC is een onafhankelijke stichting die beleidsmatig en financieel verantwoording aflegt aan het bestuur van de VZM. Deze stichting is, zoals gezegd, belast met de exploitatie van een aantal molens.

Professionalisering

In het kader van voortschrijdende professionalisering van De Zaanse Molen is er in de laatste jaren voortgang geboekt met het realiseren van een transparantere, logische en doelmatigere organisatie. Zo is inmiddels de Stichting OC '58 (Stichting het Olieslagerscontract 1958) opgegaan in de WMC (Stichting de Windmolencompagnie) en werd ook Stichting Het Jonge Schaap ondergebracht bij de WMC. In de komende jaren wordt verder gewerkt aan het verbeteren van de organisatiestructuur. Zonder dat het een doel op zich is, wordt de POM status hierbij als ijkpunt genomen. POM staat voor Professionele Organisatie voor Monumentenbehoud, een begrip dat door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed in het leven is geroepen. De doelstelling van de POM is tweeledig: het materieel beheer van erfgoed, en het overdragen van erfgoed aan de volgende generatie. Dit sluit naadloos aan op de doelstelling van De Zaanse Molen. Als organisatie is het nodig om kennis bovenpersoonlijk te maken, processen inzichtelijk en uitvoering doelmatig.

Het Molenmuseum

In 1925 organiseerde De Zaanse Molen een grote tentoonstelling. Talloze Zaanse molenbrachten voorwerpen en andere molen gerelateerde materialen aan. De tentoonstelling was een enorm succes. Velen schonken vervolgens hun spullen aan de jonge vereniging. Zo ontstond een startcollectie van ongeveer 1500 objecten die een plek kregen in het op te richten museum. Het museum kende daardoor een vliegende start.

Het Molenmuseum werd in 1928 geopend door Prins Hendrik. Pieter Boorsma was de eerste conservator. In 1946 werd hij opgevolgd door Jan Willem A. Honig. Na diens dood in 1967 werd Ton Neuhaus in 1968 de conservator. Onder zijn leiding verwierf De Zaanse Molen in 1973 het pand het Huis met de IJzeren Brug aan de Museumlaan. In 1982 werd een zeventiende eeuwse koopmanswoning aan het pand gebouwd om dienst te doen als expositieruimte. In 1989 werd de ruimte voor het Molenpanorama van Frans Mars (dat verhuisde van molen Het Pink naar het museum) aangebouwd en in 2003 werden het depot (in de kelder), het kantoor en het Voorend op de eerste verdieping gebouwd. Hoewel samengesteld uit verschillende bouwlichamen ademt het museum dankzij een zorgvuldige uitvoering haar authentiek Zaanse karakter. Sinds 3 mei 2001 zijn Molenmuseum en molens Geregistreerd Museum en staan als zodanig vermeld in Het Nederlands Museumregister. Ton Neuhaus werd in 2009 opgevolgd door Dick Verroen. In april 2012 werd Henk Heijnen aangetrokken als verenigingsmanager. Naast conservator van het museum is hij de manager voor de gehele vereniging.

Het museum richtte zich van oudsher op het conserveren van de objecten. Dit werd in het verleden uitgevoerd door vrijwilligers. In de loop der jaren is het museum steeds verder geprofessionaliseerd. Sinds 2016 is er een collectiebeheerder werkzaam.

Binnen- en buitencollectie

In 1998 werd in het beleidsplan van het Molenmuseum vastgesteld dat het museum de plek was waar molen gerelateerde objecten werden verzameld en tentoongesteld, terwijl de molens de levende buitencollectie vormden. Molens en museum dienden elkaar aan te vullen om een zo compleet mogelijk beeld te kunnen geven van de molens en hun geschiedenis. Vandaar dat er telkens molens te vinden zijn in het museum, en museumpresentaties in de molens. Voorts werd ingezet op het vergroten van de betrokkenheid van streekbewoners, molensliefhebbers, overheden en het Zaanse bedrijfsleven.

De Zaanse Molen streefde daarnaast naar het structureel uitbreiden van museale en educatieve netwerken met museale instellingen en scholen.

Deze lijn is doorgezet en naar de eisen van de tijd steeds bijgesteld. Er is de laatste jaren gewerkt aan nieuwe educatieve projecten, waarbij aandacht is voor de doorlopende leerlijn van het basisonderwijs, maar ook voor educatie voor ouderen. Door middel van tentoonstellingen worden molen gerelateerde onderwerpen voor het voetlicht gebracht, zodat de kennis over de molens en hun geschiedenis wordt vergroot.

Er wordt gewerkt aan manieren om de binnen- en buitencollectie door middel van presentaties en tentoonstellingen beter met elkaar te verbinden.

Nu gebeurt dit vooral bij educatieve projecten, waarbij een deel zich afspeelt in een molen, en een deel in het museum. In de toekomst zal die verbondenheid een grotere rol gaan spelen. Het doel daarbij is om het publiek al dan niet via een specifiek onderwerp te betrekken bij het grote verhaal van de molens.

Naast uitbreiding in museale en educatieve netwerken is daarom de laatste jaren aandacht geschonken aan het uitbreiden van het netwerk van touroperators en andere aanbieders van groepsbezoeken.

Onder leiding van de verenigingsmanager en de medewerker presentatie en educatie worden de vrijwillige baliemedewerkers aangestuurd, net als de vrijwilligers van de werkgroep rondleidingen en educatie. De rondleidingen kunnen zowel in het museum als in de molens plaatsvinden. Het exterieur van het Molenmuseum wordt verzorgd door de vrijwilligers van het groen onderhoud.

De verenigingsmanager is samen met de museumcommissie verantwoordelijk voor het expositiebeleid en verzorgt inhoudelijk de presentatie van de vaste opstelling. De collectie vormt de basis voor tentoonstellingen, presentaties en projecten. De medewerker presentatie en educatie is belast met het uitvoeren van (publieks-) projecten, educatie en promotie. Een medewerker technische zaken verzorgt het onderhoud van het museum en is verantwoordelijk voor de fysieke verzorging van exposities en presentaties.

Naast de vaste opstelling en de wisseltentoonstellingen is er jaarlijks een educatief project waar gemiddeld tussen de 1000 en 3000 schoolkinderen aan meedoen. Dit terugkerende project met steeds een ander thema wordt ondersteund door een externe educator. Om extra verbinding te creëren met de buitenwereld is een parttime kracht op het gebied van communicatie en marketing voor De Zaanse Molen geen overbodige luxe. Ook hier eist het tijdsgewricht professionele inzet.

Het molenmuseum is de plek waar objecten worden beheerd, geconserveerd en geëxposeerd. Juist omdat het verzamel- en collectiebeleid de laatste tijd nader is omschreven en afgebakend, wordt er hieronder iets nader op ingegaan. Aansluitend volgt de visie op het functioneren van het museum in de komende jaren.

De collectie opbouw

Zoals gezegd werd de basis van de collectie gelegd door streekbewoners die zaken aanleverden voor de oprichtingsexpositie van De Zaanse Molen. Vanaf dat eerste moment werd alles verzameld dat bijdraagt aan kennis over het culturele, politieke, sociale en artistieke leven waarin de molens centraal staan. De kwaliteitseisen zijn in de loop der jaren aangescherpt. Toch bestaat de collectie van het Molenmuseum inmiddels uit bijna 39.000 objecten, het resultaat van 90 jaar verzamelen en conserveren. Veel van deze objecten, documenten en foto's worden bewaard in het klimatologisch gecontroleerde depot onder het museum. Veel grote stukken (vooral onderdelen van molens) worden bewaard in depots in verschillende molenschuren. Er is een aantal verzamelgebieden, waarvan de belangrijkste hieronder worden genoemd.

Inspiratie voor diverse activiteiten en tentoonstellingen wordt opgedaan door raadpleging van de collectie.

De collectieregistratie is onlangs vernieuwd, en de transitie daarvan werd begeleid door een tijdelijk aangestelde projectleider collectiebeheer. Er is kortom een belangrijke professionaliseringsslag ingezet.

Het collectiebeleid

Doel van de collectie:

- Correct bewaren van originele materialen (twee- en driedimensionale zaken)
- Het creëren van het geheugen van de molens en hun geschiedenis

- Het, door middel van het digitaal ontsluiten van de collectie, creëren van mogelijkheden tot uitwisselen van kennis
- Als instrument te gebruiken voor het molenverhaal.

Verzamelgebied

De collectie richt zich op molen gerelateerde zaken. We benaderen het verzamelgebied op twee manieren:

- Fysieke objecten
- Thema's.

Fysieke objecten krijgen betekenis door ze in verhalen (thema's) een plek te geven.

Deze benadering sluit aan op de doelstelling van De Zaansche Molen:

Het beheer en behoud van de molens (= de fysieke objecten)

En het vergroten van kennis over en liefde voor de molens (= de thema's)

Fysieke objecten

Dit zijn de dertien molens van De Zaansche Molen, maar ook alle verdwenen molens. En verder molenonderdelen, gereedschappen en molenmodellen. Dan zijn er officiële papieren (denk aan technische tekeningen en boekhoudingen), en is er documentatiemateriaal in de vorm van foto's en ansichtkaarten.

De fysieke objecten werden gebruikt door mensen, zoals molenaars, werkvolk en handelaren. Die mensen hoorden bij een kerkgenootschap, ze kleedden zich op een bepaalde manier en spraken in dialect. Sommigen tekenden of schilderden hun omgeving met de molens.

Thema's

De fysieke objecten kunnen worden gekoppeld aan thema's. Denk daarbij aan techniek, transport, handel, geschiedenis en cultuur.

Toepassing van de collectie

Door de koppeling tussen object en thema voegen we een belangrijke dimensie toe: het gebruik van de collectie wordt meer divers, intensiever, en verrassender. Het brengt de wereld van de windmolens dichterbij. Bovendien worden de grenzen van het verzamelgebied beter zichtbaar. Het wordt immers duidelijker waarom iets wel of niet verzameld of ontzamd moet worden.

Collectiebeheer

De procedure voor nieuwe aanwinsten is in 2012 opnieuw vastgesteld en beschreven. In 2017 is er een nieuw collectieplan geschreven. De beschrijving, fysieke verzorging, verzamelgebieden en de kwaliteitseisen zijn daar in vastgelegd, net als het afstoot beleid.

De bewaking van de fysieke kwaliteit van de objecten in de collectie behoeft voortdurende aandacht. In het depot van het museum en in de museumzalen is daarom een systeem van klimaatbeheersing actief.

Veel zaken in de collectie zijn de laatste jaren gedigitaliseerd. Hierdoor worden de objecten toegankelijk gemaakt voor anderen, zonder dat daarbij slijtage of schade aan de objecten ontstaat. Bovendien wordt ook de informatie over de objecten ontsloten zodat er nieuwe verbanden gelegd kunnen worden. Dat vermeerderd de kennis over de molens en hun geschiedenis. Ontsluiting van de gedigitaliseerde objecten in de collectie gebeurt via de beeldbank die via de internetsite van De Zaanse Molen is te raadplegen. <https://zaanschemolen.nl>.

Inmiddels is de collectie van het museum gekoppeld aan het archief van de Gemeente Zaanstad en aan het archief van de Hollandse Molen. Koppeling van archieven kan leiden tot nieuwe inzichten. Onderzoekers kunnen onder voorwaarden onderzoek doen in het depot waar zich de originele objecten bevinden.

Speciale aandacht

Het spreekt voor zich dat de twee voormannen van De Zaanse Molen speciale aandacht krijgen. Vanuit technisch oogpunt (Pieter Boorsma) en vanuit cultureel oogpunt (Frans Mars) gaven deze 'vaders' van de vereniging met niet aflatend enthousiasme belangrijke bijdragen aan de geschiedenis van de wereld van de Zaanse windmolens, hetgeen tot op de dag van vandaag het solide fundament vormt van onze kennis en inzicht. Zowel Boorsma als Mars hebben veel geschreven over de molens en het molenleven. Bovendien wist Frans Mars de schoonheid van het Zaanse molenleven te vangen in tekeningen en schilderijen.

De Wereld van Windmolens

Van oudsher heeft het Molenmuseum de taak vorm te geven aan het tweede deel van de doelstelling van De Zaanse Molen: het overdragen van kennis en vergroten van betrokkenheid voor de molens aan mensen in het algemeen en de jonge generaties Zaanse in het bijzonder.

Het museum is de bewaarplaats, toonzaal, ontmoetingsplek en het educatief centrum waar kennis over en verdieping van de Zaanse molencultuur centraal staat.

Sinds enige jaren wordt hard gewerkt aan de realisering van de Wereld van Windmolens, een nieuw te bouwen centrum in de vorm van een traditionele molenmakerij op de Zaanse Schans, tussen de molens. De Wereld van Windmolens wordt de toekomstbestendige opvolger van het Molenmuseum en wil, naast de museumfunctie en de ontmoetingsplek van de vereniging, verdieping bieden aan (inter)nationale bezoekers.

De Wereld van Windmolens past daarom niet alleen heel goed in de doelstelling van onze vereniging, maar ook in de doelstelling van de Zaanse Schans en sluit naadloos aan bij de plannen van overheden om de toeristen in onze regio langer vast te houden.

De Wereld van Windmolens biedt de bezoeker inzicht in de bouw van molens, de molens die vroeger in de Zaanstreek aanwezig waren, maar ook in het vak van molenaar. Het werken in de molen was bikkelhard en een kwestie van overleven. Zonder wind geen werk. De Wereld van Windmolens brengt het verhaal van de techniek en de geschiedenis van het harde molenbestaan met behulp van zowel traditionele als multimediale middelen. Er is aandacht voor de producten die werden gemaakt, met grondstoffen die van over de hele wereld kwamen en eindproducten die van de molens terug de wereld in gingen. Hout, olie, papier, verf, cacao, specerijen, het zijn enkele van de producten die door de Zaanse molens werden verwerkt en bewerkt. Bezoekers beleven het verhaal door er onderdeel van te worden: zagen, persen, scheppen, stampen zijn werkwoorden die voor iedere bezoeker betekenis zullen krijgen.

In 2017 verwierf De Zaanse Molen een bijzondere villa met de naam Kalverliefde, gelegen ten noorden van de Zaanse Schans, bijna recht tegenover molen De Bonte Hen. Dit gebouw, vervaardigd als een moderne houtopslagplaats, bleek ideaal om er onze museale component in onder te brengen en voor een groot publiek toegankelijk te maken. Bij het gebouw hoort bovendien 15.000 vierkante meter weidegrond, dat is gelegen tussen Kalverliefde en de molens aan de dijk. Het pand vormt visueel gezien de noordelijke begrenzing van de Wereld van Windmolens, en ontsluit visueel het weidegebied waar de molens op uit kijken. Omdat in het pand de museale collectie wordt ondergebracht en de wisseltentoonstellingen er een plek krijgen, kan het molen informatiecentrum op Landje De Haan zich richten op het ontvangen en informeren van bezoekers.

De Wereld van Windmolens bestaat straks dus uit de molens aan en bij de Kalverringdijk, geflankeerd door het moleninformatiecentrum op Landje De Haan aan de zuidzijde en het nieuwe Molenmuseum aan de noordkant.

Representatie

De Zaanse Molen en het Molenmuseum hebben een goede pers. Een brede achterban ondersteunt de doelstellingen en de verschillende media op lokaal en provinciaal niveau schenken regelmatig aandacht aan de activiteiten binnen De Zaanse Molen en het museum. De uitstraling van De Zaanse Molen is opgewekt en eigentijds, maar centraal staat uiteraard de geschiedenis van de Zaanse industriemolens die in het juiste historische licht wordt getoond en op eigentijdse wijze wordt toegelicht.

In de komende periode moet de stap van lokale en provinciale aandacht gemaakt worden naar nationale en wereldwijde aandacht. Hiervoor is menskracht op het gebied van pr en marketing nodig. We werken immers hard aan het molenproduct en de belangstelling hiervoor groeit wereldwijd, maar we zijn nog maar beperkt in staat om onszelf op de juiste podia (website, social media, zakelijke partners, museumwereld) te presenteren. De molens staan er zeer goed bij, maar het schort nog aan de manier waarop we de molens als product onder de aandacht brengen. Niet alleen is de communicatie met de bezoeker gebrekkig (waar koop ik welk kaartje en wat krijg ik er voor), maar ook de positionering van De Zaanse Molen (wat voor vereniging zijn we, voor wie (toerist, erfgoedliefhebber, museum, overheid, bedrijf) willen we wat betekenen) is tot nu toe onvoldoende benoemd en uitgekristalliseerd.

In een wereld waarin communicatie, product en imago een hoge vlucht heeft genomen en transparantie en eenduidigheid vereisten zijn om te overleven, is het van belang hier daadkrachtig aandacht aan te besteden. Een Molenkaart (met een menu te kiezen uit bezoek aan de Wereld van Windmolens en de molens) zal positief bijdragen aan onze representatie. Het is van belang een online marketingstrategie te ontwikkelen en voortdurend in de digitale ruimte aanwezig te zijn door bijvoorbeeld live streamen.

Verankering en verandering

De komende periode zal in het teken staan van verankering en verandering. Verankering in de presentatie van de collectie, zowel intern (het collectiebeheer) als extern (de ontsluiting van de collectie middels exposities in het museum, de molens en via de digitale snelweg). Verankering ook in een hernieuwde presentatie van de vaste collectie in de Wereld van Windmolens.

Verandering is nodig om zinvol contact te garanderen met de buitenwereld, van collega instellingen en andere stakeholders, tot allerlei media en het brede publiek dat we op verschillende niveaus willen aanspreken.

Uitvoering geven aan dit alles vergt inspanningen in menskracht en in financiële middelen. Het streven naar verdere professionaliteit met de POM als leidraad laat zien dat we dit serieus nemen.

Toekomst

De Zaanse Molen is een vrijwilligersorganisatie. Van de ongeveer 275 vrijwilligers wordt veel gevergd. De druk die overheden uitoefenen middels regelgeving en kwaliteitseisen neemt toe. De Zaanse Molen anticipeert daarop door een toenemende mate van professionalisering, zonder daarbij het karakter van een vrijwilligersorganisatie te verliezen. Dit evenwicht tussen daadkracht en draagkracht, tussen passie en professionaliteit, tussen erfgoed en verdienmodel vergt voortdurende monitoring. Het vergt ook een open en kritische blik naar onszelf en naar de wereld om ons heen.

Dit zijn aspecten die een belangrijke rol spelen in het formuleren van een toekomstige organisatiestructuur. Het dienen van de idealen van De Zaanse Molen staat daarbij voorop.

Terwijl aan de ene kant subsidies afnemen en zelfs zijn gestopt, zien we aan de andere kant een hernieuwde belangstelling voor erfgoed, authenticiteit en duurzaamheid. Tegelijkertijd zien we de aard van de verbintenis van het publiek aan De Zaanse Molen van karakter veranderen. Hoewel we met 3500 leden nog steeds een grote De Zaanse Molen genoemd mogen worden, is de tendens dat lidmaatschappen zoals we die tot nu toe hebben gekend, zullen afnemen. Andere vormen van betrokkenheid zullen er voor in de plaats komen. Er wordt hard gewerkt aan het smeden van (her)nieuwe verbintenissen met (potentiele) leden en belangstellenden, met (potentiele) sponsors en bedrijfsleden en met de bezoekers aan onze molens. Het is daarom ook van belang de presentatie van ons product (de molens en de geschiedenis van de molens) aan te passen aan de huidige tijd: niet de molens zelf veranderen, maar de omgang er mee.

De Zaanse Molen streeft naar brede draagkracht enerzijds, en effectieve professionaliteit anderzijds. Communicatie en inspiratie zijn daarbij de kernbegrippen. Maar ook zuiverheid van handelen en denken. Wederom: alles in dienst van de idealen van De Zaanse Molen.

De Zaanse Molen onderhoudt contacten met andere erfgoedinstellingen in de Zaanstreek, zoals Stichting De Zaanse Schans, de Stichting Zaanse Pakhuizen en de historische verenigingen. Verder is er contact met De Hollandse Molen en de Noord Hollandse Molenfederatie. Op overheidsniveau zijn er contacten met de gemeenten Zaanstad en Wormerland, de Provincie Noord Holland en de Rijksoverheid.

Op museaal niveau zijn er contacten met het Honig Breethuis, het Museum Zaanse Tijd, het Zaanse Museum en de Noord Hollandse Museum federatie. Voorts zijn er contacten met verzamelaars, geschiedschrijvers en historische verenigingen. Er zijn contacten met het Gemeentearchief Zaanstad en de Stichting Zaanse Erfgoed.

Voor het voortbestaan is het noodzakelijk dat De Zaanse Molen de lokale, nationale en internationale contacten uitbouwt tot een effectief netwerk waar kennis kan worden uitgewisseld en ontwikkelingen kunnen worden besproken en gewogen.

Daarnaast is er contact met zakelijke partijen, zoals Amsterdam Marketing en Marketing Zaanstad en met verschillende tour operators.

De Wereld van Windmolens geeft verdieping en samenhang aan ons molenbestand. Samen met andere partijen (zoals de Stichting Zaanse Schans) is het belangrijk een goed beleid voor publieksmanagement vorm te geven. Grote aandacht moet er in dat verband komen voor zaken als Time Slots, Customer Journey, en (in het Nederlands) product ontwikkeling en publieksbegeleiding. Hierbij hoort ook een professioneel en op maat gesneden pr- en marketingbeleid.

Deze ambities krijgen in de nabije toekomst hun tastbare uitwerking als de Wereld van Windmolens wordt gerealiseerd. Dit nieuwe ontmoetings- en ontvangstcentrum van de vereniging op de Zaanse Schans draagt bij aan het opwekken van kennis over en liefde voor de molens. De Wereld van Windmolens voorziet in een behoefte: het groeiend aantal bezoekers aan de molens op de Zaanse Schans (in 2016 zo'n 600.000) dient goed begeleid en geïnformeerd te worden. Zeker als de prognose is dat het aantal bezoekers aan de Zaanse Schans in de komende jaren zal toenemen tot 3 miljoen. Door de vestiging van de Wereld van Windmolens worden bezoekers straks goed voorbereid op een bezoek aan één of meerdere molens. Bovendien krijgt het bezoek een kwalitatieve impuls.

Dit alles zal positief uitwerken op het beheer en behoud van de molens en zo blijven we voldoen aan de doelstelling van De Zaanse Molen.

Toekomstvisie

Uit het bovenstaande volgt de toekomstvisie voor De Zaanse Molen. De fase van het redden van de Zaanse industriemolens ligt achter ons, net als de fase waarin het doel van het molenmuseum lag in het verzamelen van alle molen gerelateerde objecten. Het redden van de molens, de collectie en het verzamelen zijn niet langer doelen op zich, maar middelen om kennis over te dragen.

In de komende vijf jaar ontwikkelt De Zaanse Molen zich tot een educatief kenniscentrum voor verschillende doelgroepen. Dit kenniscentrum zal haar beslag krijgen in de Wereld van Windmolens, het nieuw te bouwen presentatie-, ontvangst-, educatie-, kennis-, en ontmoetingscentrum op de Zaanse Schans. De Wereld van Windmolens koppelt de molens en het verhaal van de molens aan elkaar.

In dit toekomstperspectief komt een aantal dingen samen:

- professionalisering in dienst van het erfgoed ideaal;
- het creëren van slagkracht en faciliteiten om de vele bezoekers te kunnen ontvangen, te bedienen en een volwaardig erfgoed product aan te kunnen bieden,
- en het aangaan van zinvolle relaties met instellingen en organisaties als Stichting de Zaanse Schans, de gemeente Zaanstad, het Zaanse Museum en het gemeentearchief Zaanstad.

Zo zet De Zaanse Molen in op Verandering om Verankering voor de toekomst te waarborgen.

Tot slot

Tot slot: een blik op de (verre) toekomst: Waar willen we als Zaanse Molen staan in 2030?

1. De Wereld van Windmolens (= gebouw + alle molens) is centrale werkorganisatie.
2. Er is een professioneel aangestuurde organisatie om de Wereld van Windmolens tot een succes te maken
3. Er is een erfgoed – groei – beleid, om het erfgoed actief te bevorderen

Taken uitvoering:

- Het vertellen van het verhaal:
- Voortdurend belangstelling genereren voor de Wereld van Windmolens
- Voortdurend nieuwe informatie presenteren over de Wereld van Windmolens
- Voortdurend creëren van communicatie momenten toegespitst op specifieke domeinen

Erfgoed beheren en behouden:

- Staat van de molens blijven optimaliseren
- Permanent wetenschappelijk onderzoek plegen naar molengeschiedenis

Duurzame relatie opbouwen met Zaanse Schans, Zaan Museum en gemeente Zaanstad en Wormerland, en met anderen in het erfgoed- en cultuurveld

- De Zaanse Molen inbedden in het verhaal van het Zaanse dorp anno 1850
- Samenwerking op projectbasis met Zaan Museum en andere musea
- Samenwerking met zusterorganisaties, De Hollandsche Molen en Museumvereniging

Bezoekers begeleiden

- Uniform, transparant en gecontroleerd betaalsysteem
- Informatieverstrekking op verschillende niveaus
- Bezoekersstroom reguleren
- Kwaliteit van het bezoek bewaken en verbeteren

Financiële kaders stellen en bewaken

Erfgoed – groei – beleid

Het aanvullen en uitbreiden van het molenbezit door het laten bouwen van replica's van historische molens en daar aan verbonden gebouwen (een watermolen, een witpapiermolen, een pelmolen, wagenschotzager, een grutterij, een hennepklopper, een touwslagerij, een snuifmolen).

Practische invulling die niet thuis hoort in een beleidsplan, maar in een nader vast te stellen plan van aanpak:

Het aanvullen en uitbreiden van het molenbezit door het laten bouwen van replica's van historische molens en daar aan verbonden gebouwen (een watermolen, een witpapiermolen, een pelmolen (De Grootvorst), wagenschotzager, een grutterij, een hennepklopper (op de Zaanse Schans), een touwslagerij, een snuifmolen, Indies Welvaren en De Windhond en de grutterij naast elkaar (op een leeg landje tussen De Walvis en De Huisman), De Os restaureren tot werkende molen, De Bleeke Dood als introductiemolen, De Ooievaar als bijzondere authentieke kleine molen, (per boot te bereiken).

Aandacht voor molens in Westzaan: De Schoolmeester op wereld erfgoed lijst en daar tentoonstellingen met en werken op papier organiseren.

Contactinformatie

Adres: Museumlaan 18
1541 LP Koog aan de Zaan

Telefoon: [075 6215148](tel:0756215148)

E-mail: info@zaanschemolen.nl

Openingstijden: op werkdagen geopend van 9.30 - 17.00 uur

IBAN: NL66 INGB 0000563469

KvK: 40617195

RSIN: 26.19.350